Коли ти повертаєшся без причини

Йому не потрібен ще один привід. Йому потрібне запрошення

Laura Bellini

Коли ти повертаєшся без причини

Йому не потрібен ще один привід. Йому потрібне запрошення

Laura Bellini

ROMANS

ISBN: 9788384904183

ALL-IN Rafał Płonkowski

ЗМІСТ

INTRO 4
Розділ 1 - Умови повернення..... 11
Розділ 2 - Поза годинами роботи..... 21
Розділ 3 - Між одним стелажем та іншим..... 33
Розділ 4 - Речі, про які не говорять одразу 43
Розділ 5 - Право відмовити 53
Розділ 6 - Мить, яку ми обрали..... 63
Розділ 7 - В іншому світлі 71
Розділ 8 - По той бік дверей..... 81
Розділ 9 - Ціна спільного рішення..... 90
Розділ 10 - Без чергового приводу 99
Розділ 11 - Місце для двох 109
Розділ 12 - Причина, якої не було 118
Розділ 13 - Межа компромісу..... 127
Розділ 14 - Правда між нами..... 137
Розділ 15 - Усі невисловлені причини..... 146
Розділ 16 - Відстань, якої ми потребували 157
Розділ 17 - Те, що залишається, коли ми йдемо..... 165
Розділ 18 - Запрошення без умов 174
Розділ 19 - Вечір, який належав усім..... 182
Розділ 20 - Коли ти повертаєшся без причини..... 192

INTRO

Уперше за сімнадцять років я вирішила зачинити антикварну книгарню до шостої вечора. Не через хворобу, несправність чи сімейне свято. Мені просто хотілося вийти ще до сутінків, прогулятися вздовж Одри й повечеряти стравою, яку приготувала б не я сама. У сорок п'ять років таке рішення не мало б вимагати особливої сміливості. І все ж, коли я перевертала табличку на дверях із написом «Відчинено», почувалася так, ніби збиралася скоїти дрібний злочин проти власного життя.

Антикварна книгарня «Друга Сторона» займала перший поверх старого кам'яного будинку на одній із бічних вулиць Щецина, неподалік від алеї Війська Польського. У ній були високі вікна, скрипуча підлога й запах, який я не змогла б відтворити жодними парфумами. Папір, дерево, трохи пилу й кава, яку я постійно забувала випити. Роками я облаштовувала це місце так, щоб кожна річ мала своє призначення. Навіть крісло біля вікна, оббите темно-зеленим оксамитом, стояло там не заради краси. Воно було для людей, яким потрібно кілька хвилин спокою, перш ніж повернутися у світ.

Того дня на кріслі лежала моя темно-синя сукня.

Я принесла її вранці у чохлі, збираючись переодягнутися після роботи. У мене був заброньований столик на одну особу в невеликому ресторані на Лаштовні. Я не збиралася нікому пояснювати, чому жінці, яка керує успішною антикварною книгарнею, потрібен настільки ретельно спланований вечір на самоті. Останні

місяці минули в організації чужого життя: замовленнях, оцінюванні книжок, зустрічах, пошуках рідкісних видань і допомозі знайомим, у яких завжди знаходилася якась нагальна проблема. Тепер мені хотілося зробити щось винятково для себе.

О сімнадцятій двадцять сім задзвонив телефон.

На екрані з'явилося ім'я Марії, моєї подруги й колишньої спільниці в усіх починаннях, які починалися зі слів «це лише маленька послуга».

— Якщо ти збираєшся попросити мене потримати ще шість коробок із книжками, відповідь — ні, — сказала я замість привітання.

— Три. Але я телефоную не через це.

— Маріє.

— Пам'ятаєш книгарню «Під Журавлем»?

Я поглянула на стелаж за прилавком. На його найвищій полиці стояло старе видання поезії в полотняній палітурці, яке я купила саме там, ще студенткою. Книгарня містилася у флігелі на вулиці Ягеллонській. Її зачинили понад десяток років тому, а вітрини вже давно закривали пожовклі аркуші паперу.

— Звісно, пам'ятаю.

— Нова власниця хоче відчинити її на один вечір, перш ніж вирішить, що робити з приміщенням. Запросити колишніх відвідувачів, трохи відтворити атмосферу. Я подумала, що ти могла б допомогти з книжками.

Я відчула знайомий спалах зацікавлення. «Під Журавлем» була не звичайною крамницею. Саме там я відкрила для себе, що можна провести цілий день між книжковими полицями й жодної миті не почуватися

самотньою. Колишня власниця, пані Гелена, дозволяла нам сидіти на підлозі з томами, на які нам бракувало грошей. Мені зовсім не хотілося побачити це місце перетвореним на чергову кав'ярню з модними стільцями.

— Я можу позичити кілька примірників того часу. І допомогти підібрати книжки. Але не братиму на себе організацію всього заходу.

— Саме тому я й телефоную. Експозицією займатиметься хтось інший.

Я почула шелест паперів і характерну нерішучість у голосі Марії.

— Хто? — запитала я.

— Зенон Лесьний.

Я сперлася долонею на стільницю. Якусь мить чула лише далекий гуркіт трамвая й тихе гудіння вентилятора над дверима.

Я не бачила Зенона майже дев'ять років. Колись він належав до тих людей, які могли зайти до кімнати й одразу помітити щось, чого інші не бачили. Він переставляв лампу, відчиняв вікно або відсував стілець, і простір раптом набував сенсу. Проєктував виставки, музейні експозиції та невеликі інтер'єри, яким умів надавати власного характеру. А ще мав дратівливу звичку ставити запитання, на які неможливо було відповісти, не відкривши чогось особистого.

— Я думала, він живе в Познані, — сказала я.

— Він повернувся до Щецина. Уже якийсь час тут.

— Зрозуміло.

— Дельфіно, не треба робити з цього історичну подію.

— Я й не роблю.

— От саме це я й чую.

Я не відповіла. Пам'ятала останній вечір, коли ми справді довго розмовляли. Тоді ми сиділи в порожній залі після завершення виставки, а Зенон розповідав мені про проєкт, який мав змінити його професійне життя. У нього була дружина, плани й чітко визначене майбутнє. У мене — щойно відкрита антикварна книгарня й переконання, що близькість із не тією людиною може коштувати дорожче, ніж самотність. Між нами ніколи не сталося нічого, що довелося б приховувати. Можливо, саме тому я запам'ятала той вечір із такою незручною точністю.

— Завтра надішлю тобі подробиці, — повідомила Марія. — І не хвилюйся, сьогодні тобі вже ніхто не заважатиме.

Я завершила розмову, анітрохи не повіривши останнім словам.

О сімнадцятій сорок дві я почула дзвіночок над дверима.

Я стояла перед дзеркалом у підсобці з одним розстебнутим ґудзиком сорочки. Швидко повернулася до торговельної зали, готова ввічливо повідомити запізнілому покупцеві, що ми зачиняємося. Однак слова завмерли в мене на язиці.

Зенон Лесьний стояв посеред антикварної книгарні, тримаючи під пахвою пласку теку. На ньому було графітове пальто й світла сорочка із закасаними рукавами. Його волосся, колись темне, біля скронь помітно посивіло. Я помітила й дрібні зморшки навколо очей. Він виглядав на свої сорок дев'ять років, і в цьому було щось несподівано привабливе.

Він не став одразу роздивлятися книжки.

Дивився на мене.

— Дельфіно.

Він вимовив моє ім'я так природно, наче ми розлучилися лише вчора.

— Зеноне. Кажуть, ти відповідатимеш за експозицію.

Він ледь усміхнувся.

— Марія вже встигла зателефонувати?

— Попередила мене про один захід. Але не згадала, що його представник з'явиться сьогодні.

— Я був неподалік. Хотів запитати, чи немає в тебе старих фотографій книгарні.

— Телефоном було б простіше.

— Безперечно.

Він не намагався вигадати кращу відповідь. Натомість поглянув на сукню, що лежала на кріслі, а потім на годинник над прилавком.

— Я заважаю.

— Я саме зачинялася.

— Тоді не затримуватиму тебе.

Він сказав це без найменшої образи, проте все ще стояв на місці. У його погляді з'явилося щось, чого я не пам'ятала. Невпевненість, можливо, втома. Зенон, якого я знала, завжди мав готовий план. Цей чоловік виглядав так, ніби прийшов із наміром сказати щось важливе, але в останню мить йому забракло сміливості.

— У мене є одна фотографія, — озвалася я. — З відкриття книгарні після ремонту в дев'яносто восьмому. Зачекай.

Я дістала фотографію із шухляди з написом «Щецин — місця». Зенон підійшов до прилавка. Став близько, але залишив між нами достатньо простору, щоб я сама вирішила, чи хочу скоротити відстань. Я впізнала його запах, ненав'язливий, деревний, і згадала, що колись саме через нього затягувала наші розмови, хоча ми вже давно вичерпали тему.

Він нахилився над фотографією.

— Пані Гелена завжди ставила цей столик біля входу, — сказав він. — Пам'ятаєш? Із книжками, які ніхто не хотів купувати.

— Бо вважала, що непотрібні нікому книжки найбільше потребують хорошого місця.

— Ти теж так вважала.

— І досі вважаю.

Він подивився на мене з усмішкою, яка цього разу була не просто ввічливою.

— Добре, що не все змінилося.

Я могла запитати про його життя, дружину, роки відсутності. Проте жодне з цих запитань не здавалося доречним біля прилавка, між касовим апаратом і стосом неоплачених рахунків. Я лише помітила, що на його пальці не було обручки. Не знала, що це означає, і не збиралася сама домислювати історію.

Зенон поклав фотографію в конверт, який я для нього приготувала.

— Поверну її завтра. Можу зайти після обіду?

— Можеш залишити її в Марії.

Він завагався.

— Звісно.

Я притримала двері, коли він виходив. Вечірнє повітря пахло дощем і мокрою бруківкою. На тротуарі він зупинився й обернувся до мене.

— Гарно виглядаєш, Дельфіно.

Я поглянула на свою звичайну сорочку й розстебнутий манжет.

— Я ще навіть не встигла переодягнутися.

— Я говорив не про сукню.

Якусь мить ми стояли одне навпроти одного, розділені порогом антикварної книгарні. Потім Зенон кивнув, побажав мені гарного вечора й пішов у бік перехрестя.

Я зачинила двері, але не вимкнула світло.

На кріслі все ще чекала темно-синя сукня. Бронювання в ресторані залишалося чинним. У мене було все необхідне для спокійного, приємного вечора, якого я так довго чекала.

І все ж кілька хвилин я дивилася крізь скло на порожній тротуар.

Не тому, що хотіла, аби Зенон повернувся по ще одну фотографію.

Мені хотілося знати, чи зміг би він, якби в нього більше не залишилося жодної професійної причини, прийти лише для того, щоб побачити мене.

І ще більше мене непокоїло інше запитання: якби він нарешті попросив про це, чи вистачило б мені сміливості запросити його у своє життя?

Розділ 1 - Умови повернення

Наступного ранку я прийшла до антикварної книгарні на пів години раніше, ніж зазвичай. Не тому, що чекала на Зенона. Принаймні саме так я пояснювала собі власну поведінку, коли втретє поправляла книжки на вітрині й розмірковувала, чи не виглядає темно-зелена блузка надто елегантно для звичайного робочого дня.

Попереднього вечора я повечеряла на самоті, як і планувала. Випила келих вина, замовила десерт і більшу частину часу спостерігала за вогнями, що відбивалися у воді. Було приємно. Навіть дуже. Ось тільки коли офіціант запитав, чи я на когось чекаю, я з надмірною рішучістю відповіла, що ні. Лише згодом зрозуміла, наскільки мене роздратувало саме запитання.

Тепер, стоячи між стелажами, я мала перед собою значно конкретнішу проблему. Уночі Марія надіслала мені попередній план відновлення книгарні «Під Журавлем». Три сторінки, сповнені ентузіазму, загальних ідей і речень, що починалися словами «можна було б». У ньому не було ні бюджету, ні графіка, ні інформації про те, хто відповідає за окремі завдання. Натомість був список із тридцяти семи осіб, яких Марія збиралася запросити, та рукописна примітка: «Дельфіна неодмінно придумає щось прекрасне».

Саме цього я й хотіла уникнути.

Я любила старі книжки, їхню історію та людей, які вміли побачити цінність у речах, визнаних непотрібними. Але це зовсім не означало, що я прагнула присвячувати кожну вільну хвилину порятунку чужих задумів. За сімнадцять років керування «Другою Стороною» я

навчилася, що найвиснажливішим обов'язком часто стає той, якого ніхто офіційно на нас не покладав.

О десятій зайшла Марія, тримаючи два стаканчики кави.

— Ти виглядаєш так, ніби готуєшся до мирних переговорів, — зауважила вона.

— Якщо збираєшся організовувати захід без бюджету, переговори можуть знадобитися.

Вона поставила каву на прилавок і роззирнулася з виглядом людини, яка помітила щось підозріле.

— Нова блузка?

— Стара.

— Але ти давно її не вдягала.

— Маріє, мені сорок п'ять років. Я здатна самостійно вибирати одяг.

— Я не ставлю під сумнів твою компетентність.

Вона присіла на краєчок крісла й поглянула на роздруківку, яку я приготувала. Марія мала особливий талант започатковувати справи, під час яких інші люди відкривали в собі нові здібності. Проблема полягала в тому, що іноді вони відкривали їх усупереч власній волі.

— Я розмовляла з власницею приміщення, — сказала вона. — Її звати Наталія Борковська. Вона успадкувала кам'яницю від тітки. Хоче перевірити, чи може колишня книгарня знову стати місцем зустрічей.

— Тобто вона ще не знає, чи відкриватиме її?

— Саме тому ми й організовуємо цей вечір. Щоб показати, що люди зацікавлені.

— А якщо ні?

Марія відставила стаканчик.

— Тоді принаймні гідно попрощаємося із цим місцем.

Я не могла заперечити, що цей аргумент мене переконував. Я пам'ятала пані Гелену, яка сиділа за прилавком з олівцем, встромленим у волосся. Пам'ятала зимові вечори, коли вона дозволяла нам читати біля маленької пічки. Вона була однією з перших людей, які сказали мені, що я повинна професійно займатися книжками.

— Я можу підготувати добірку зі ста назв, — сказала я. — Частину з власних фондів, частину з книжок, переданих на зберігання. Але хочу контролювати їхнє розміщення та захист.

— У Зенона власна концепція.

— Знаю. Саме тому збираюся відразу встановити межі.

Дзвінок над дверима перервав нашу розмову.

Зенон увійшов із тубусом для креслень і великою паперовою сумкою. Цього разу він був без пальта. Темно-синій светр підкреслював ширину його плечей, а сиві пасма біля скронь у ранковому світлі здавалися помітнішими, ніж напередодні. Я також помітила, що він приніс ту саму теку, у яку поклав мою фотографію.

— Доброго ранку, — сказав він. — Сподіваюся, ви не почали без мене.

— Саме обговорюємо, чого тобі не можна робити, — відповіла я.

Він подивився на Марію, потім на мене.

— Розумно. Завжди краще знати обмеження, перш ніж припуститися помилки.

Марія усміхнулася із задоволенням, якого навіть не намагалася приховати.

Зенон розгорнув на столі кілька аркушів. Це були ескізи старої книгарні, розрізи приміщень і пропозиції щодо розташування освітлення. Він працював із точністю, яку я пам'ятала. Кожна лінія мала своє обґрунтування. Він не намагався вразити складними рішеннями. Показував простір так, ніби міг побачити його можливості ще до того, як звідти приберуть пил і старі меблі.

— Я хочу відкрити оригінальну стіну з полицями, — пояснив він. — Залишити сліди колишнього користування. Люди не повинні потрапити до нової книгарні, яка вдає із себе стару. Вони мають побачити місце, яке справді пережило всі ці роки.

— Згодна, — сказала я.

Він підняв брови.

— Так швидко?

— Не звикай.

Я вказала на центральну частину плану.

— Тут ти пропонуєш відкриті столи з книжками. Я проти, якщо на них лежатимуть мої примірники.

— Чому?

— Тому що люди кластимуть їх будь-де. Деяким понад сто років. Інші мають крихкі палітурки. Я не збираюся потім пояснювати власникам переданих мені книжок, що хтось використав перше видання як підставку під чашку.

Зенон уважно розглянув ескіз.

— Тоді нам потрібні примірники, яких можна торкатися, не боячись пошкодити.

— Це змінить характер експозиції.

— Можливо. Але якщо все замкнемо за склом, влаштуємо маленький музей, а не вечір відродження книгарні.

Марія переводила погляд з одного на іншого.

— Може, знайдемо компроміс?

— Спочатку хочу почути, що саме пропонує Зенон, — сказала я.

Він перевернув аркуш і намалював кілька прямокутників.

— Три зони. Перша — з книжками, які можна вільно переглядати. Друга — із цінними виданнями, належним чином захищеними. Третя — місце, де колишні відвідувачі зможуть розповісти свої історії. Але за однієї умови.

— Якої?

Він подивився мені просто в очі.

— Не хочу, щоб ти сприймала це як чергову виставку, яку можна підготувати самотужки, а потім передати готовою. Ми повинні працювати разом. Від самого початку.

Мені не сподобався його тон. Він був спокійним, але рішучим. Ще менше мені сподобалося те, що він, найімовірніше, мав рацію.

— Мені не потрібен наглядач, — відповіла я.

— А я й не збираюся ним бути.

— Тоді чому ставиш співпрацю в залежність від моєї присутності на кожному етапі?

— Тому що ти знаєш історію цього місця й людей, які сюди приходили. Без тебе я створю гарні декорації. Разом із тобою ми можемо повернути щось справжнє.

На мить я не знала, що сказати. Зенон не намагався привласнити мої знання чи вміння. Навпаки, він говорив про них із такою переконаністю, що було складно знайти аргумент проти його пропозиції.

— Я можу присвячувати проєкту два післяобідні дні на тиждень, — повідомила я. — Не більше.

— Для початку вистачить.

— І жодних несподіваних візитів із новими ідеями.

На його обличчі з'явилася ледь помітна усмішка.

— Це особливо складна умова.

— Тим більше варто записати її.

Марія засміялася, але я залишилася серйозною. Я знала, як швидко могла віддавати іншим свій час. Так само добре я розуміла, коли хтось був настільки цікавим, що мої власні правила починали здаватися мені перебільшенням.

Протягом наступної години ми обговорювали можливості старої книгарні. Марія телефонувала Наталії, а я перевіряла наявність примірників, які могли б потрапити на виставку. Зенон уважно слухав. Коли я розповідала про цінність певної палітурки, він мене не перебивав. Коли він пояснював значення освітлення для сприйняття простору, я не намагалася довести, що знаю краще.

Ця рівновага була напрочуд приємною.

Близько полудня Марії довелося піти на зустріч. Ми залишилися самі біля столу, заваленого ескізами.

Зенон згорнув один аркуш, але не потягнувся по наступний.

— Ти справді хотіла вчора піти раніше? — запитав він.

— Справді.

— Вдалося?

— Так. Повечеряла на Лаштовні.

— Смачно?

— Дуже.

— Радий.

Він сказав це так просто, що на мить я не знайшла відповіді. Не запитав, із ким я була. Не намагався робити висновки. Поцікавився самим вечором, наче те, що я зробила щось для себе, уже було достатньо важливим.

— А ти? — запитала я. — Що робив після того, як пішов звідси?

— Повернувся додому. Намагався попрацювати над проєктом, але майже нічого не вийшло.

— Чому?

Він провів долонею по потилиці.

— Думав про те, як сильно змінився Щецин. І як дивно повертатися до місць, у яких залишив частину себе.

Я не знала, чи він говорив лише про місто. Мені захотілося запитати, що насправді привело його назад. Натомість я потягнулася по чашку.

— Деякі місця добре приймають повернення, — сказала я. — Інші нам більше не належать.

— А люди?

Я подивилася на нього.

— Люди ніколи нам не належать, Зеноне.

Він сприйняв відповідь без усмішки.

— Ти маєш рацію.

Запала тиша. Вона не була незручною, але мала вагу, якої я не могла не відчути. Зенон якусь мить дивився на мене, наче збирався щось додати. Зрештою потягнувся по теку.

— Підготую виправлену версію проєкту. Хотів би показати тобі її в четвер.

— О котрій?

— Найзручніше було б після закриття книгарні.

— Для кого?

Він тихо засміявся.

— Для мене точно.

— У четвер у мене заняття з реставрації палітурок. Закінчую о вісімнадцятій тридцять.

— Можу прийти о дев'ятнадцятій.

— Знову хочеш говорити про роботу в неробочий час?

Він зупинився біля дверей.

— Схоже, у мене до цього особливий талант.

Я не відповіла відразу. Його погляд затримався на моєму обличчі трохи довше, ніж вимагала звичайна робоча розмова.

— Надішли проєкт раніше, — сказала я. — Вирішу, чи зустріч необхідна.

Він кивнув.

— Звісно, Дельфіно.

Коли він пішов, я повернулася до прибирання столу. Лише за кілька хвилин помітила, що він залишив на ньому невеликий аркуш паперу. Це був намальований олівцем ескіз входу до колишньої книгарні. Серед деталей фасаду знайшлося місце для маленької лавки під вікном.

Унизу він дописав: «Для тих, хто не хоче одразу йти».

Я довго дивилася на ці слова.

Не знала, чи він мав на увазі лише відвідувачів старої книгарні. Зате знала, що вперше за дуже довгий час хтось зумів поставити під сумнів мій план, не змусивши мене відчути себе менш значущою. Зенон не просив відмовитися від власної думки. Хотів, щоб я скористалася нею разом із ним.

Ця різниця могла виявитися небезпечною.

Після обіду зателефонувала Марія.

— Ну як усе пройшло?

— Ми узгодили основні умови.

— І тільки?

— А чого ти очікувала?

— Нічого. Але Зенон щойно телефонував мені й запитував, чи ти завжди така вимоглива.

Я відчула укол роздратування.

— Сподіваюся, ти відповіла правду.

— Сказала, що ти ще гірша, коли комусь довіряєш.

— Надзвичайно корисно.

Марія засміялася.

— Знаєш, що він відповів?

Я не запитала, але вона все одно сказала.

— Що в такому разі йому доведеться постаратися.

Невдовзі я завершила розмову, пояснивши, що маю покупців. Насправді антикварна книгарня була порожньою, а я ще кілька хвилин стояла за прилавком, дивлячись на вхід.

Мені не подобалося, коли хтось намагався завоювати мою довіру. Надто часто це означало, що від мене потребували чогось конкретного.

Зенону теж щось було потрібно. Мої знання, час і залученість. Тож я повинна була ставитися до нього як до будь-якого іншого колеги.

Проблема полягала в тому, що жоден інший колега не міг одним спокійним реченням змусити мене замислитися над тим, що я хотіла б почути наступного разу.

Увечері я отримала повідомлення.

«Дякую за сьогодні. І за те, що не вигнала мене після перших п'яти хвилин».

Я відповіла майже одразу.

«Не давай мені причин, і не доведеться».

Три крапки з'явилися на екрані, зникли й з'явилися знову.

«Постараюся. На добраніч, Дельфіно».

Я відклала телефон. Перечитала повідомлення ще раз лише перед сном, коли квартира стихла, а в мене вже не залишилося жодного розумного заняття, яким можна було б виправдати власну цікавість.

У ньому не було нічого особливого.

Саме це й не давало мені спокою.

Розділ 2 - Поза годинами роботи

У четвер о сімнадцятій п'ятдесят три я отримала повідомлення від Зенона.

«Проєкт готовий. Надіслав електронною поштою. Якщо вирішиш, що зустріч зайва, я зрозумію».

Я прочитала його під час заняття з реставрації палітурок, сидячи над томом поезії дев'ятнадцятого століття. У майстерні пахло палітурним клеєм і шкірою, а моя викладачка, пані Аліція, саме пояснювала, чому не можна прискорювати процес висихання.

— Дельфіно, ти мене слухаєш? — запитала вона.

— Звісно.

— Тоді скажи, чому ми не використовуємо фен.

— Тому що терпіння — одна з небагатьох речей, які неможливо замінити технологіями.

Аліція підозріло поглянула на мене.

— Гарна відповідь. Хоча в мене таке враження, що вона стосується не лише книжок.

Я поклала телефон екраном донизу. Наступні пів години намагалася зосередитися на роботі, але думки постійно поверталися до повідомлення. Зенон не намагався нав'язати зустріч. Він дав мені можливість відмовитися, і саме через це мені ще більше захотілося його побачити.

Після заняття я відкрила надісланий проєкт. Він був значно кращим за першу версію. Зенон врахував усі мої зауваження щодо безпеки книжок і водночас знайшов спосіб залишити простір доступним для відвідувачів.